

2. Конституція України: Відомості Верховної Ради України (ВВР) від 1996. №30.URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІ Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

БЕЗПЕКА У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ: СПІВВІДНОШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА І ПРАКТИКИ

Колб О. Г.

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України
професор кафедри політології, управління та державної безпеки
Волинського національного університету імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

Зарадюк З. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Волинського національного університету імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Право засуджених до позбавлення волі в Україні на особисту безпеку належить до фундаментальних прав людини та громадянина. Однією з обставин, що негативно впливає на стан та ефективність діяльності виправних колоній по забезпеченню особистої безпеки засуджених, це існуючі у кримінально-виконавчому законодавстві України прогалини та колізії. Дуже важливо процес кримінально-виконавчої діяльності своєчасно та повно забезпечити відповідними законодавчими ресурсами і засобами, у тому числі й шляхом усунення існуючих у даній галузі права прогалин і колізій.

Однією з детермінант, яка корелює причинно-наслідкові явища і процеси у сфері виконання покарань у виді різноманітних правопорушень, що вчиняються засудженими у ході відбування покарань, а також інших суспільно небезпечних наслідків є наявність вказаних прогалин. При цьому, варто звернути увагу на той факт, що жодна з реформ, які проводились у кримінально-виконавчій системі України з часів її незалежності до сьогодення [1], не привела до бажаних результатів, позаяк при їх реалізації не усувались, блокувались, нейтралізувались тощо детермінанти, які породжували та

обумовлювали низький рівень процесу виконання – відбування покарань.

Як у зв'язку з цим зробив обґрунтований висновок А. П. Закалюк, ряд питань мають регулюватися у спеціальному законі загального рівня, зокрема, обов'язки всіх державних органів та органів місцевого самоврядування організувати діяльність щодо запобігання злочинності в межах території обслуговування, у галузі державного управління, згідно з наданою компетенцією, а також їх повноваження, права, правові засоби здійснення цих обов'язків [2, с. 344].

Як з цього приводу слушно зауважують деякі науковці, встановлення самих норм матеріального права має відбуватися за належною процедурою, реалізація якої виступатиме мінімальною гарантією того, що в результаті її дотримання будуть закріплені правила поведінки. Водночас, це чи не єдиний шлях легімізації права, тобто забезпечення довіри населення до нього, сприйняття його як ефективного соціального регулятора [3, с. 787].

Ще в 2005 році був прийнятий Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», головним завданням якої було (ст. 1) здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань, тобто у даному випадку на законодавчому рівні було здійснено звужене тлумачення ст. 1 КВК України, породивши таким чином колізію з означеною проблематики дослідження. Як результат, у 2010 році зазначені прогалини і колізії у кримінально-виконавчому законодавстві детермінували у виді корелянт суттєве погіршення правопорядку у сфері виконання покарань. Зокрема, у 2010 році засудженими було допущено 1 тис. 460 випадків локалізації у відповідних дільницях УВП або 13,67 – у розрахунку на 1 тис. осіб [4, с. 9].

У 2010 році тільки щодо 41,3 % засуджених, які по формальних ознаках підпадали під дію Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», що також можна віднести до негативних тенденцій, які були пов'язані із зниженням ефективності запобіжної діяльності із злісними порушниками, що стали наслідком низької вимогливості керівництва Державного департаменту України з питань виконання покарань та незадовільної дисципліни відповідних посадових осіб органів і установ виконання покарань, а також були детерміновані існуючими на той час правовими прогалинами і колізіями у кримінально-виконавчому законодавстві [4, с. 30-31].

Не змінилась ситуація з означених питань й в подальші роки, коли органи та установи виконання покарань були повністю підпорядковані Міністерству юстиції України. Так, у 2013 році (першому звітному періоді з часу підпорядкування даному відомству) при зменшенні загальної кількості засуджених до позбавлення волі та ув'язнених під

варту на 20 тис. осіб рівень злочинності в УВП і СІЗО у розрахунку на 1 тис. осіб збільшився на 3,6 % і становив 4,06 випадки [5, с. 3].

Як і в попередні роки, у 2013 р. неналежним чином реалізовувались у сфері виконання покарань положення Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», а саме: такий нагляд був встановлений лише щодо 79 % від кількості засуджених, які по формальних ознаках підпадали під дію зазначеного Закону [5, с. 26].

Таким чином, зміна підпорядкування ДКВС України та передача функцій виконання покарань Міністерству юстиції суттєвого покращення результативності кримінально-виконавчої діяльності не дала, позаяк незмінними залишались детермінанти, що негативно впливали на її стан у виді корелятив та були пов'язані з існуванням у кримінально-виконавчому праві та законодавстві прогалини і колізій.

Не змінили критичну ситуацію, що склалась у зв'язку з цим у сфері виконання покарань України й розпочаті у 2016 році та які тривають по даний час, з моменту затвердження Кабінетом Міністрів України у 2017 році відповідної Концепції, реформи кримінально-виконавчої (з елементами виправно-трудової) системи. Так, у 2016 р. стан правопорядку в УВП і СІЗО характеризувався наступними негативними показниками оперативно-службової та запобіжної діяльності [6, с. 16-24]:

- значна частина злочинів та інших правопорушень, що вчинялись засудженими до позбавлення волі, була пов'язана з неналежною локалізацією цих осіб. У тому числі через аварійний стан інженерно-технічних засобів охорони і нагляду або їх несправність;

- тільки щодо 81 % засуджених, які підпадали під дію Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [7], був встановлений такий нагляд;

- збільшилась кількість нападів засуджених і ув'язнених під варту осіб на персонал ДКВС України (13 випадків із 23, здійснених всього, у тому числі з боку інших осіб);

- на профілактичних обліках виправних колоній перебувало 3 тис. 304 злісних порушників встановленого режиму відбування покарання у виді позбавлення волі, або майже 7 % (56 тис. засуджених) від загальної кількості засуджених до даного виду покарання;

- на рівні попередніх років (1991-1998 р. р.; 1999 – 2010; 2011-2015 р.р.) у розрахунку на 1 тис. осіб залишалось у 2016 році кількість вилучених у засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, що свідчить про хронічну проблему, що склалась у зв'язку з цим в УВП і СІЗО через неналежну нормативно-правову урегульованість (прогалини і колізії) з означених питань.

Як з цього приводу слушно зауважили С. Колесник та Є. Єнін, спочатку – ліквідація ДПтС України та передача її функцій

Міністерству юстиції України, що тільки посилило хаос у системі, потім – створення Адміністрації ДКВС України та передача їй функцій від Мінюсту, але ситуація знову не поліпшилась. Більш того, навіть збільшення фінансування не привело до вирішення проблем безпеки та покращення умов тримання засуджених.

Таким чином, тісний зв'язок прогалин і колізій, які мають місце у кримінально-виконавчому праві та законодавстві України та їх вплив на ефективність кримінально-виконавчої діяльності у виді детермінант корелюючого змісту, без ліквідації, нейтралізації, усунення яких неможливо підвищити рівень правопорядку та охорони прав і законних інтересів як суб'єктів.

Виходячи з цього, варто було б КВК України доповнити наступними нормами:

1. Ст. 135 зазначеного Кодексу доповнити частиною 8 такого змісту: «У ході процедури дисциплінарного провадження адміністрація колонії зобов'язана встановити причини та умови, які сприяли вчиненню правопорушення з боку засудженого, та вжити невідкладні заходи щодо їх нейтралізації, блокування, усунення тощо».

2. Частину 3 ст. 92 даного Кодексу доповнити реченням: «засуджені з психічними відхиленнями, які задокументовані у медичних матеріалах» та викласти її в новій редакції: «Ізольовано від інших засуджених, а також роздільно тримаються засуджені з психічними відхиленнями, які задокументовані у медичних матеріалах».

Та, попри все, без видозміни змісту державної політики у сфері виконання покарань і пробації України, а також законодавчих підходів і практики виконання – відбування кримінальних покарань, суттєво змінити процес кримінально-виконавчої діяльності об'єктивно неможливо, позаяк цілком очевидним є факт системного впливу на зазначену сферу суспільних відносин вказаних детермінант, включаючи й існуючі прогалини і колізії у кримінально-виконавчому законодавстві.

Література:

1. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 654-р. *Режим доступу:* <http://zakon.rada.gov.ua./laws/show/654-2017/print>.

2. Закалюк А. П. Курс сучасної української криминології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: *Теоретичні засади та історія української криминологічної науки.* 424 с.

3. Степанюк А. Х., Автухов К. А. Процесуальні аспекти доктрини кримінально-виконавчого права. Правова доктрина України: у 5 т. Харків: Право, 2013. Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан,

проблеми та шляхи розвитку / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргареева та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. С. 784-798.

4. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2010 році: інформ. бюлетень. Київ: ДПтС України, 2011. Кн. 1. 68 с.

5. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2013 році: інформ. бюлетень. Київ: ДПтС України, 2014. Кн. 1. 56 с.

6. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюлетень. Київ: Департамент ДКВС Міністерства юстиції України, 2017. 34 с.

7. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 01 листопада 1996 року № 9. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 136-141.

ШЛЯХИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ ПОДІЙ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ В КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ

Копотун І. М.

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
проректор з міжнародних зв'язків
Академії ГУСПОЛ*

*м. Куновице, Чеська Республіка,
професор кафедри кримінального права та судочинства
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені Академіка Степана Дем'янчука*

м. Рівне, Україна

Карманова Н. І.

*кандидат політичних наук,
викладач кафедри конституційного права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Проблеми запобігання злочинності у кримінально-виконавчих установах, у тому числі кримінально-правових конфліктів надзвичайного